

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.ю.н. Ангел Калайджиев, преподавател в Софийския университет „Свети Климент Охридски“, на дисертационен труд „Договорът за банков кредит“, представен от Цветелина Христова Байрактарова за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление по 3.6 „Право“ (Гражданско и семейно право - търговско право)

I. Относно процедурата за защита на образователна и научна степен „доктор“

Назначен съм за член на научното жури по процедура за защита на дисертационен труд „Договорът за банкова кредит“ на Цветелина Христова Байрактарова, редовен докторант по професионално направление по 3.6 „Право“ (Гражданско и семейно право-търговско право) към катедра „Гражданскоправни науки“ на юридическия факултет при СУ, със Заповед № РД-38-307/28.06.2023 г. на ректора на Софийския университет „Свети Климент Охридски“ (СУ). С решение на научното жури, прието на неговото първо заседание, съм определен за рецензент по процедурата.

Дисертантът е зачислен на редовна докторантура по професионално направление по 3.6 „Право“ (Гражданско и семейно право-търговско право) към катедра „Гражданскоправни науки“ със Заповед № РД-20-245/27.01.2017 г. на ректора на СУ. Отчислена е с право на защита със Заповед № РД-20-678/01.03.21 г. на ректора на СУ. Издържал е успешно всички предвидени изпити, включени в докторантския ѝ план, с отличен б.

Докторантът е представил дисертационен труд, както и четири статии в специализирани научни сборници и списания и електронни списания по темата на дисертацията, както следва: „Дискусионни въпроси във връзка с договора за банков кредит“ - Търговско право, кн. 2/2016 г.; „Що е то подчинен дълг и има ли валидна почва у нас?“ - В: Сборник научни изследвания в памет на доц. д-р Кристиан Таков. С.: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019 г.; „Заповедта за затваряне на търговски обекти – какво става с наемите, кредитите и заплатите“, 2020 г. публикувана в електронното списание NEWS Lex.bg, ISSN 2682-9606, достъпна на <https://news.lex.bg/заповедта-за-затваряне-на-търговски-о/>; „Роля на агента по дълга и агента по обезпеченията при договори за банков кредит“, 2022 г., публикувана в електронното списание NEWS Lex.bg, ISSN 2682-9606, достъпна на <https://news.lex.bg/роля-на-агента-по-дълга-и-агента-по-обез/>.

Представеният дисертационен труд и публикациите по неговата тема отговарят на формалните изисквания за провеждане на процедура за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ съгласно действащата законова и подзаконова нормативна уредба, както и на изискванията на Правилника за реда и условията за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Софийския университет „Свети Климент Охридски“.

II. Относно докторанта, изготвил дисертационния труд

Цветелина Байрактарова е завършила е юридическия факултет на СУ през 2015 г. През периода 2017-2021 г. е била редовен докторант по търговско право в юридическия факултет на СУ. Поради изтичане срока на редовната докторантура е била отчислена с право на защита. В момента въз основа на проведен през 2021 г. конкурс за заемане на академичната длъжност „асистент“ работи като редовен асистент по гражданско и

семеино право – търговско право в Катедра „Гражданскоправни науки“ и води семинарни занятия по дисциплините „Търговско право – I част и „Търговско право – II част.

Успешно е завършила магистратура по право в Harvard Law School (2020-2022), както и курс „Въведение в английското право и правото на Европейския съюз“ (2014-2017) на Британския правен център и курс по арбитражно производство, организиран от Българската търговско-промишлена палата (2017 г.).

Има изявени интереси в областта на гражданското и търговското право.

Носител е на множество отличия и награди за научни постижения, включително на издателство „СИБИ“, Съюза на съдиите, списание „Търговско право“, правен сайт „Грамада“. Участвала е, била е награждавана, включително като участник, оратор и треньор, на състезания по право на Европейския съюз СЕЕМС (2016-2018 г.), както и на състезания по решаване на казуси (2013-2015 г.). Била е председател на кръжока по гражданско и търговско право към юридическия факултет на СУ.

Има изявени научни интереси в областта на търговското и гражданското право. Автор е на публикации по търговско право: „Управление и представителство на капиталово търговско дружество“ - „Търговско право“, кн.4/2014 г.; „Някои проблеми, свързани с неустойката, задатъка и отнетината“, - „Търговско право“, кн.3/2013 г.; доклад на тема „Суброгация“, изнесен през 2013 г. на студентски научен форум „Школата-модерното общество“, гр. Китен.

Член е на Софийска адвокатска колегия. Адвокат е в адвокатско дружество „Джингов, Гугински, Кючуков и Величков“ (от 2016 г. до настоящия момент).

Владее английски език.

III. Относно представения дисертационен труд

1. Актуалният характер на избраната от автора тема на дисертационния труд е безспорен. Той се предпоставя от необходимостта да бъде анализирана задълбочено недостатъчно изследвана проблематика на договора за банков кредит.

2. Дисертационният труд е с обем 450 страници, включително съдържание и библиографска справка. Работата е структурно подредена в седем глави (вътрешно разделени на точки и подточки), увод и заключение. Приложен е и списък на използваната литература, съдържащ общо 50 учебници и монографии, от които 35 български и 15 чуждоезични - на английски и немски език, както и 36 студии и статии, от които 25 на български език и 11 на английски език.

Глава първа съдържа анализ на понятието за банков кредит, правната уредба и общата характеристика на явлението. Формулирано е научно определение на банковия кредит, като той е разграничен от сходни правни фигури. Разгледани са видовете кредити, които са систематизирани в зависимост от различни критерии.

Глава втора е посветена на страните по договора, като те са разграничени в две групи – „главни“ и „допълнителни“.

В глава трета се разглеждат преддоговорните отношения и задължения на страните, както и сключването и прекратяването на договора. Внимание е отделено и на спецификата на сключването на договора в случаите, когато кредитополучатели са физически лица, потребители, които се нуждаят от засилена защита.

Глава четвърта съдържа анализ на облигационните задължения на кредитодателя – задължението за отпускане на кредита, задължението за предоставяне на информация, задължението за конфиденциалност, задължението за заличаване на обезпеченията и задължението за съдействие и ограничаване на разходите и вредите.

В глава пета се изследват декларациите и гаранциите на кредитополучателя. Теоретична стойност има анализът на понятието за декларации и гаранции и разграничаването им от задълженията на кредитополучателя. Последователно са разгледани тяхното значение, ограничения, видове и времеви аспект, както и повтарящите се декларации и гаранции.

Особено значение е отделено на договорните задължения на кредитополучателя, чиято същност е изведена на анализа на съотношението им с декларациите и гаранциите, (глава шеста). Задълженията са обособени в две групи в зависимост от техния предмет. Първата група обхваща непаричните задължения на кредитополучателя - задължението за изпълнение на условията за усвояване, задължението за усвояване на кредита, задължението за спазване целта на кредита, задължението за предоставяне на информация, задължението за поддържане на определени финансови показатели, задължението за спазване на приложими законови изисквания, задълженията във връзка с промяна в дейността, задълженията във връзка с разпореждане с активи, задълженията във връзка с управление на парични потоци, задължението за поддържане на банкови сметки, задълженията за предоставяне и поддържане на застраховка и други. Детайлно са анализирани и паричните задължения на кредитополучателя - задължението за плащане на главницата, задължението за плащане на възнаградителната лихва, задължение за плащане на такси и задълженията за плащане на разноски. Анализирани са механизмите на извършване на плащанията.

Глава седма анализира въпросите, които поставя неизпълнението на задълженията по договора за банков кредит – както на задълженията на банката – задължението за отпускане на кредита, задължението за предоставяне на информация, задължението за конфиденциалност, задължението за заличаване на обезпечения и задължението за съдействие и ограничаване на разходите, така и на задълженията на кредитополучателя. Анализирани са понятието за неизпълнение, случаите на неизпълнение, отстраняването на неизпълнението, правата на банката при неизпълнение на задълженията на кредитополучателя и други последици от неизпълнението.

В хода на изложението на съответните систематични места авторът предлага конкретни предложения *de lege ferenda*.

Систематиката на работата е съобразена със спецификата на изследваното правно явление. Отделните глави са добре балансираны и логически свързани. Те съдържат последователно и задълбочено излагане на всички основни въпроси, които уредбата на договора за автомобилен превоз на товари поставя.

3. Избраната тема на труда „Договорът за банков кредит“ е ориентирана към една от абсолютните търговски сделки – договорът за банков кредит. База за изследването е действащата правна уредба по националното българско право Търговския закон (ТЗ), Закона за кредитните институции, Закона за потребителските кредити, Закона за кредитите за недвижими имоти на потребители и др., както и частни кодификации като модела на договор за кредит, създаден от Loan Market Association.

4. Дисертационният труд разкрива задълбочени познания на автора по проблема като правна уредба, теория и практика. Не може да не се отбележи високата езикова култура и ясният и точен стил на изразяване на докторанта. Работата заслужава висока оценка, тъй като тя разкрива богатата правна култура и уменията на автора да подложи на задълбочен критичен и аргументиран анализ традиционно застъпвани и поддържани в правната теория и съдебната практика становища.

5. Авторът е анализирал критично цялата българска литература, посветена на проблематиката на воденето на договора за банков кредит, както и голям брой сериозни чужди (на английски и немски език) изследвания. Задълбочено са обсъдени съвременните теоретични виждания в тази област. Научният апарат е богат, а цитирането е точно и добросъвестно. Личи доброто познаване на правната теория, което е позволило на автора да прояви самостоятелно отношение към изследваните отношения и да аргументира собствени тези - основна предпоставка за научна работа. Силно впечатление прави и коректното отношение на дисертанта при излагането на собствените и чуждите аргументи. При аргументиране на собствената теза докторантът привежда и контрааргументи, което подсилва тежестта на неговите доводи и показва уважение към чуждите становища.

6. В дисертационния труд авторът е съчетал умело различни методи на научно изследване, което е несъмнено негово достойнство. С най-голям успех в изследването са използвани историческият, сравнителноправният и позитивистичният метод, което се обуславя от спецификата на явлениято.

7. Трудът съдържа и следните научни приноси.

Той е първото цялостно и задълбочено монографично изследване на правното явление „договор за банков кредит“.

Безспорен принос на работата е формулиране на научно понятие за договора за банков кредит, което е изведено на основата на съдържащата се в ТЗ легална дефиниция и на отграничението от сходни правни фигури, като същевременно е направен обоснован научен извод, че целта и изплащането на заетата сума след изтичане на уговорения срок на договора не са определящи за договора за банков кредит (с.9-18).

Нова за нашата литература е детайлната класификация на видовете договори за банков кредит (с. 19-64). Приносен характер има задълбоченото изследване на юридическите характеристики и практическите особености на синдикираните, срочните, револвиращите, мостовите, главните, подчинените, кредитите с условен лимит и др. видове кредити, които не са били досега предмет на правен анализ в българската теория. Научни приноси се съдържат в съдържателния и научно обоснован анализ на широко използваните в банковата практика фигурите на главен и подчинен дълг (с. 32-58), както и на юридическите подходи за съобразяването им с действащата национална правна уредба.

За първи път в нашата литература задълбочени е изследван въпросът кои лица могат да бъдат кредитодатели, кога е необходимо кредитодателят да е банка или финансова институция и последиците от липсата на такъв статус. Безспорен приносен характер разкрива задълбоченият анализ на правните и практическите особености при участието на няколко лица на страната на кредитодателя по договори за банков кредит (с. 66-79). Обоснован е изводът, че при този кредит не възниква по право активна солидарност между кредитодателите. Напротив, с оглед правилото на чл. 304 от ТЗ, при наличие на няколко банки кредитодатели те се смятат за солидарно задължени по договора за кредит.

Особено ценна част на проведеното докторско изследване се отнася до кръга на кредитополучателите и отликите между кредитополучателя като страна по договора за кредит и солидарните длъжници (с. 80-89, 112-113).

Несъмнен научен принос и достойнство на дисертационния труд е задълбоченото и детайлно изследване от гледна точка на българското право на фигурите на агента по дълга и агента по обезпеченията към договора за банков кредит, навлезли в българската правна действителност от англо-американските правни системи, както и направените

аргументирани изводи за същността им по българското право (с. 90-111). Приносен характер имат и направените конкретни предложения за законодателни промени, които да уредят и улеснят прилагането на тези правни фигури у нас.

За първи път в нашата литература са анализирани задълбочено предоговорните задължения на страните (с.115-121) и е разгледан в логическата му последователност процесът на сключване на договор за банков кредит. Особено внимание заслужава научният анализ на проблемите при сключване на договора по електронен път, въпросите на представителната власт на страните и противоречията между приетите от кредитодателя повече от едни общи условия, приложими към един и същ договор за кредит (с.129-144).

Несъмнено достойнство и принос на труда е описаната в него нормативно и научно обоснована систематика на договорните задължения на страните.

Ново за нашата литература е изчерпателното теоретично изследване на задълженията на банката. Приносен характер има изследването на задължението на банката да отпусне кредитната сума на кредитополучателя с оглед на размера, валутата, условията, срока и начина на отпускане, изменението и изпълнение, включително чрез прихващане (с.148-168). Безспорен принос на труда са изводите на автора относно първоначалните и последващите „условия“ за изпълнението на това задължение от страна на кредитополучателя (с. 157-162).

Сериозен научен принос на работата е задълбоченото теоретично изясняване на същността на така наречените „декларации“ и „гаранции“ на кредитополучателя, отликите им задълженията на кредитополучателя и тяхното правно значение по българското право (с. 174-190). За първи път в нашата литература е представен подробен и задълбочен анализ на непаричните задължения на кредитополучателя (както и самото понятие за непарични задължения по договора за банков кредит), като е изяснено тяхното значение за договора и са анализирани последиците от неизпълнението им (с. 193-241). Особен интерес за читателя представлява анализът на същественото непарично задължение на кредитополучателя за използване на отпуснатите по кредита средства съобразно уговорената цел (с.206-207). Достойнство на труда е задълбоченото научно изследване на паричните задължения на кредитополучателя, както и анализът на въпросите за формиране на вноските и възнаградителната лихва, начина на изплащането им и приложимите давностни срокове (с. 242-284).

Сериозен научен принос е цялостният анализ на особеностите на неизпълнението на договора за кредит, както от страна на кредитодателя, така и от страна на кредитополучателя. За първи път в нашата литература е представена задълбочена теоретична обосновка и анализ на случаите на неизпълнение, при които кредитодателят има право да упражни правото си да обяви кредита за предсрочно изискуем, и разграничаването им от формите на неизпълнение на задълженията на страните (с.296-313). Достойнство на труда е изследването на безвиновното неизпълнение на паричните задължения на кредитополучателя (с.307). Приносни моменти се съдържат в систематичното и задълбочено изследване на правата на банката кредитодател в случай на неизпълнение на договора за кредит от страна на кредитополучателя (с. 315-338). Нов за нашата литература е задълбоченият анализ на проблемите, свързани с упражняване правото на банката да обяви кредита за предсрочно изискуем, който е съобразен с съдебната практика, и критичното отношение на автора към тази практика.

Безспорен принос на труда представляват и многобройните обосновани предложения за усъвършенстване на законодателството (с. 37, 58, 102, 103, 111, 121, 121, 237, 238, 255, 335, и 341).

Приносен характер има и обстоятелството, че авторът анализира изследваните въпроси не само от догматична и нормативна гледна точка, но и във връзка с тяхното

практическо значение. По тази причина работата има не само теоретично значение, тъй като обосноваването от автора изводи имат и широко практическо приложение. От друга страна, добросъвестното и критично изследване на цялата действаща съдебна практика, повишава нейното теоретично, научно-приложно и практическо значение. Затова издаването ѝ би било от особена полза за както за банковата „индустрия“, така и за съдебната практика. На следващо място, студентите в юридическите факултети ще получат четиво, което ясно, пълно и точно ще ги запознае с интересен институт на търговското право.

Трудът разкрива правната подготовка и езикова и правна култура на автора, способността му да работи с литературните (включително на чужди езици) и нормативните източници, както и да аргументира собствените си тези. Езикът на съчинението е школуван и начинът на излагане на анализа и аргументите показва задълбочени теоретични познания и способност за самостоятелни научни изследвания.

6. Независимо от многото несъмнени достойнства, които разкрива представеният дисертационен труд, би могло при бъдещото му публикуване, за да бъде той още по-ценен за българската теория и съдебна практика, да се разширят някои негови части – например тази относно прекратяването на правоотношенията по договора, както и да се задълбочи анализът на проблематиката на договорите за кредит, при които участват потребители, още повече че за тези отношения е приета специална уредба и във връзка с тях има обилна съдебна практика.

7. Сериозната научна подготовка на дисертанта е видна и от публикуваните от него четири научни статии по темата на дисертацията, които сами по себе си са сериозни и задълбочени научни изследвания.

Статията „Дискусионни въпроси във връзка с договора за банков кредит“ - Търговско право, кн. 2/2016 г., разглежда проблемите относно неравноправните клаузи в общите условия, предлагани от банките при сключване на договор за банков кредит, приложението на погасителната давност за задълженията на кредитополучателя, механизма за реструктуриране на кредита, както и същността и последиците на предсрочната изискуемост на задълженията на кредитополучателя.

В статията „Що е то подчинен дълг и има ли валидна почва у нас?“ - В: Сборник научни изследвания в памет на доц. д-р Кристиан Таков. С.: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019 г., се разглеждат споразуменията за подчинен дълг от гледна точка на българското право, тяхната действителност, съдържание и изпълнение.

Статията „Заповедта за затваряне на търговски обекти – какво става с наемите, кредитите и заплатите“, 2020 г. публикувана в електронното списание NEWS Lex.bg, ISSN 2682-9606, достъпна на <https://news.lex.bg/заповедта-за-затваряне-на-търговски-о/>, анализира последиците от постановените във връзка с пандемията заповеди за затваряне на търговски обекти за наемните, кредитните и трудовите правоотношения, страни по които са адресатите на тези заповеди.

Статията „Роля на агента по дълга и агента по обезпеченията при договори за банков кредит“, 2022 г., публикувана в електронното списание NEWS Lex.bg, ISSN 2682-9606, достъпна на <https://news.lex.bg/роля-на-агента-по-дълга-и-агента-по-обез/>, съдържа анализ на ролята и функциите на така наречените „агент по дълга“ и „агент по обезпеченията“, които подписват и поемат задължения във връзка с изпълнението на договора за банков кредит, макар че не са страни по кредитното правоотношение.

8. Представеният за целите на процедурата автореферат включва: обща характеристика на дисертационния труд; представяне на актуалността и практическото

значение на труда; описание на предмета, целта и методите на изследване; представяне на обема и структурата на дисертационния труд; кратко изложение на основното съдържание на дисертационния труд; представяне на основните научни приноси на дисертационния труд; списък на публикациите по темата на дисертационния труд. Представеният автореферат отговаря на изискванията за форма и съдържание и отразява точно научните и научно-приложните приноси на докторския труд.

IV. Заключение

Според изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и актовете по прилагането му, включително наукометричните таблици за минималните изисквани точки по групи показатели за различните научни степени и академични длъжности и броят точки по показатели в Област 3. Социални, стопански и правни науки (Приложение към чл. 1а, ал. 1 на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ), кандидатите за придобиването на образователната и научната степен „доктор“ в направление 3.6 Право следва да са представили дисертационен труд (50 т.) и печатна продукция, носеща им поне 30 наукометрични точки.

Представените от докторанта Цветелина Христова Байрактарова публикувани четири научни статии по темата на дисертацията, ѝ осигуряват 40 наукометрични точки. Следователно докторантът изпълнява наукометричните изисквания за получаването на степента „доктор“, дори без да се вземат предвид другите му публикувани статии извън темата на разглежданото дисертационно изследване.

Няма данни за плагиатство в дисертационния труд. Всички изводи са авторско дело на дисертанта.

Изложените по-горе препоръки относно дисертационния труд имат второстепенен характер и по никакъв начин не намаляват неговото значение. Трудът отговаря на всички изисквания на ЗРАСРБ, включително на чл.6, ал.3, правилника за прилагането му и Правилника за реда и условията за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Софийския университет „Свети Климент Охридски“ - той съдържа научни резултати, които представляват оригинален принос в науката, и показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания в областта на търговското и облигационното право и способности за самостоятелни научни изследвания. Ето защо давам положителна оценка на представения дисертационен труд и убедено предлагам на научното жури по защита на дисертационния труд по Заповед № РД-38-307/28.06.2023 г. на ректора на Софийския университет „Свети Климент Охридски“ да присъди на Цветелина Христова Байрактарова образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. „Право“ (Гражданско и семейно право - търговско право).

София, 10 юли 2022 г.

Ангел Калайджиев: